

УДК 327:305-055.2

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.49.31>

ФЕМІНІСТИЧНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Леся Дорош, Юлія Вайда

*Національний університет «Львівська політехніка»,
Інститут гуманітарних і соціальних наук,
кафедра політології та міжнародних відносин
вул. С. Бандери, 12, 79013, м. Львів, Україна*

Проаналізовано тенденції до просування гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок у зовнішній діяльності, що знайшли свій вияв у формуванні та імплементації феміністичної зовнішньої політики. Наголошено, що йдеться про трансформацію практики здійснення зовнішньої політики на користь жінок і дівчат у всьому світі, що має вплив на дипломатію країни, співпрацю в сфері оборони та безпеки, міжнародну допомогу, торгівлю, кліматичну безпеку, імміграційну політику тощо. Проаналізовано досвід запровадження феміністичної зовнішньої політики та стратегії гендерної рівності у Швеції, Канаді, Франції, Мексиці, Люксембурзі та Україні. Вказано, що декларування та прийняття феміністичної зовнішньої політики у різних країнах зумовлені п'ятьма факторами: індивідуальною політичною волею та лідерством на високому рівні; урядовими практиками та цінностями; внутрішньою політикою; відносинами між країнами, які знаходяться в безпосередній географічній близькості або поділяють однакові цінності; і глобальними нормами та механізмами, які сприяють гендерній рівності та правам жінок. Наголошено, що сьогодні немає єдиного визначення феміністичної зовнішньої політики, існує як багато спільного, та і чимало відмінного між різними політиками, які були прийняті у різних державах, зокрема щодо того, як кожна політика оформлена, якою є її мета та завдання, як вона реалізується та якою є звітність щодо її впровадження. Стверджується, що для України поняття «феміністична зовнішня політика» є новим і маловідомим. Разом з тим, враховуючи сучасні глобальні тенденції та пріоритети, з якими стикається українська дипломатія, важливим є ініціювання та впровадження української феміністичної зовнішньої політики, у рамках якої буде надаватись висока пріоритетність таким питанням, як захист прав людини, інклюзія, гендерна рівність, боротьба з сексуальним та гендернозумовленим насильством, захист маргінальних груп тощо.

Ключові слова: феміністична зовнішня політика, гендерна рівність, дипломатична служба, Україна, реформи.

Актуальність дослідження. Визначення та реалізація зовнішньополітичних завдань будь-якої держави вимагає врахування чималої кількості чинників, у тому числі гендерного характеру. Феміністські погляди щодо питань, що стосуються зовнішньої політики, міжнародної безпеки та війни, стають все гучнішими у політичному дискурсі та при трансформації внутрішньої та зовнішньої політики держав. Тенденція до просування гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок у зовнішньополітичній діяльності знайшла свій вияв у формуванні та імплементації феміністичної зовнішньої політики (ФЗП). Йдеться про своєрідний «тренд», що творить суспільно-політичну основу для різноманітних напрямків гендерних стратегій, які реалізуються урядами, з метою покращити координацію діяльності та ефективність реалізації принципу гендерної рівності у державні

службі, а також полегшить громадянському суспільству можливості до притягнення урядів до відповідальності у їх зобов'язаннях щодо просування гендерної рівності та прав жінок. Дослідники стверджують, що у своєму найамбітнішому прояві цей рух прагне трансформувати практику зовнішньої політики на користь жінок і дівчат у всьому світі, впливаючи на дипломатію країни, співпрацю в сфері оборони та безпеки, міжнародну допомогу, торгівлю, кліматичну безпеку та навіть імміграційну політику [8].

Інші вчені стверджують про включення прогендерних зобов'язань у сферу зовнішньої політики, що проявляється у: по-перше, явній практиці «інтеграції гендерної рівності» як політичного підходу до просування гендерної рівності та прав жінок як ключових питань у сфері безпеки та оборони, економічного розвитку, торгівлі, допомоги та гуманітарної політики та на всіх рівнях формування зовнішньої політики; по-друге, міжнародній допомозі розвитку, яка суттєво спрямована (зазвичай у вигляді визначеної частки загальної допомоги) на подолання гендерної нерівності і спрямована на трансформацію гендерних відносин; по-третє, зосередженості на безпеці жінок і правах людини як індикаторах стабільності держави та міжнародної безпеки; і по-четверте, інших конкретних інституційних та/чи законодавчих механізмах гендерної рівності у зовнішній політиці, таких як функціонування інституту глобальних послів для розширення прав і можливостей жінок і дівчат або чіткі зобов'язання сприяти лідерству жінок у зовнішньополітичному секторі для досягнення більшої гендерної рівності [4].

Сьогодні у світі та Україні існує досить широке розуміння феміністичної зовнішньої політики. Тривають дискусії щодо розуміння такої політики, яка здебільшого передбачає інтеграцію гендерної перспективи в усі зовнішньополітичні дії та інституції, прогрес у сфері гендерної рівності у двосторонніх відносинах, на регіональному та глобальному рівнях. Цілями феміністичної зовнішньої політики часто називають, хоча і не обмежуються цим переліком, такі: боротьба проти сексуального насильства та сексизму; освіта жінок та дівчат, а також чоловіків та хлопців; економічна емансипація жінок у всьому світі; залучення жінок у політику та процес прийняття рішень; залучення жінок у мирні переговори та підписання угод; відповідність внутрішньої політики, виконання тих же принципів всередині держави, як і в зовнішній політиці; просування прав людини, зокрема прав меншин, та залучення громадянського суспільства; антимилітаристська політика, яка ставить у пріоритет мир та безпеку, а не розширення військової сили тощо [1].

З практичної точки зору у світі стає все більше країн, які ратифікують власні варіанти феміністичної зовнішньої політики, що дозволяє говорити власне про становлення певного тренду. Так, у 2014 році Швеція прийняла першу у світі програму феміністичної зовнішньої політики. Відтоді більше десятка країн і політичних партій наслідували цей приклад або оголосили про свій намір розвивати феміністичну зовнішню політику. Станом на жовтень 2022 року до цього списку увійшли: Швеція (2014), Канада (2017/2020), Франція (2019), Люксембург (2019), Мексика (2020), Іспанія (2021), Лівія (2021), Німеччина (2022), Чилі (2022), Колумбія (2022) і Ліберія (2022). У Великій Британії три різні політичні партії пообіцяли домагатися цього, якщо прийдуть до влади. У вересні 2020 року резолюцію про підтримку цієї ідеї внесли до Палати представників США, а парламент Європейського Союзу (ЄС) схвалив звіт, який закликав прийняти ФЗП у грудні 2020 року [11]. У 2021 році перша жінка-міністр закордонних справ Лівії на Форумі рівності поколінь оголосила про свій намір проводити феміністичну зовнішню політику, але це не супроводжувалося жодними кроками чи інституційними зобов'язаннями. У січні 2022 року міністр закордонних справ Швеції оголосив про створення Feminist Foreign Policy Plus Group, до якої наразі входять шістнадцять країн [8].

Загалом дослідники стверджують, що декларування та прийняття існуючих ФЗП у різних країнах зумовлені п'ятьма основними факторам: індивідуальною політичною волею та лідерством на високому рівні (у цих країнах політичні лідери, які самоідентифікують себе як прогресивні або феміністські); урядовими практиками та цінностями (здебільшого прогресивні політичні партії прийняли ФЗП); внутрішньою політикою та цінностями (ці країни мають сильну внутрішню політику гендерної рівності); відносинами між країнами, які знаходяться в безпосередній географічній близькості або поділяють однакові цінності; і глобальними нормами та механізмами, які сприяють гендерній рівності та правам жінок [11].

У контексті імплементації ФЗП пріоритетні дії охоплюють дуже широкий спектр питань. Тут йдеться й про посилення суттєвої участі жінок у запобіганні конфліктам і насильницькому екстремізму або збільшення кількості жінок у миротворчих операціях. Наголос роблять й на економічних правах і розширенні можливостей жінок (право жінок на землю, спадщину та власність, на доступ до гідної роботи, ринків, капіталу, технологій або базових соціальних послуг, до вирішення проблеми неоплачуваного догляду тощо). Така політика заохочує повноцінне втілення прав жінок, інклюзивне врядування та спрямована на запобігання гендерному насильству в усіх його формах. Відтак, гендерно збалансована та антидискримінаційна політика у різних сферах має стати однією з передумов співпраці з міжнародними партнерами в контексті наближення перемоги України над Росією, а також післявоєнної відбудови нашої держави.

Метою статті є: дослідити конкретні позитивні практики впровадження феміністичної зовнішньої політики та з'ясувати особливості залучення цього досвіду для України.

Джерельною базою цього дослідження стали нормативно-правові акти у сфері дипломатичної служби таких країн, як Швеція, Канада, Франція, Мексика, Люксембург на предмет імплементації феміністичної зовнішньої політики [2–3; 5; 7; 10]. Для повноти нашого дослідження було використано дослідження С. Гербер та Г. Шелест, яке дозволило нам проаналізувати проблематику впровадження феміністичної зовнішньої політики в Україні [1]. Для того, щоб з'ясувати специфіку впровадження принципів феміністичної зовнішньої політики, було проведено аналіз наукових праць зарубіжних науковців та активістів, у яких описується досвід зарубіжних країн у цій сфері [4; 6; 8–9; 11–12]. Тож це дослідження є продовженням дискусій щодо трактування та імплементації феміністської зовнішньої політики та оцінки ефективності поточної феміністської практики та стратегій зовнішньої політики зарубіжних країн та України.

Загалом феміністичну зовнішню політику трактують як політику держави, яка визначає свою взаємодію з іншими державами, а також рухами та іншими недержавними суб'єктами так, що надає пріоритет миру, рівності та цілісності доквітля, закріплює права людини для всіх, прагне зруйнувати колоніальні, расистські, патріархальні та чоловічі структури влади та виділяє значні ресурси, включаючи дослідження, для досягнення цієї мети [13]. Здебільшого дослідники пропонують визначення феміністичної зовнішньої політики з точки зору цінностей і контексту. Їх бачення ФЗП ґрунтується на п'яти основних цінностях: інтерсекційність, емпатична рефлексивність, представництво та участь, підзвітність і активна відданість миру. Ці цінності взаємопов'язані та працюють разом, щоб гарантувати систему етичних стримувань і протитяг у всіх сферах ухвалення зовнішньополітичних рішень і дій [6]. Загалом ФЗП часто виступає за демілітаризацію та пріоритетність миру над безпекою, залучення над виключенням, посередництва над санкціями, солідарності над конкуренцією та співпраці над домінуванням [13]. Разом з тим ціннісний вимір феміністичної зовнішньої політики не повинен обмежуватися лише міжнародною

політикою, тут йдеться про те, що рефлексивний і підзвітний підхід також має реалізовуватись і всередині країни.

Отож, як згадувалось вище, у світі є чимало держав, які реалізують зовнішню політику, яку вони характеризують як феміністичну. Декілька з них розробили власні посібники, щоб детальніше визначити цілі та засоби феміністичної зовнішньої політики, або створили консультативні органи при урядах щодо її реалізації. Звичайно, не всі з них опублікували свої плани чи навіть формулювання цієї політики. До прикладу, Франція розробила комплексну систему підзвітності з часовими рамками, показниками та визначеними відповідальними інститутами. Іспанія призначила спеціального посланника з феміністичної зовнішньої політики та представлятиме щорічні звіти у парламенті. Швеція публікує щорічні оновлення. Усі ці країни вже мають національні плани дій щодо жінок, миру та безпеки. Деякі країни, які не прийняли феміністичну зовнішню політику, мають як національний план дій щодо жінок, миру та безпеки, так і гендерну стратегію зовнішньої політики, як-от Норвегія чи Австралія [8].

Швеція здобула репутацію країни, яка просуває гендерну рівність у себе вдома та за кордоном, і багато держав вважають її країною з високою нормативною легітимністю (репутація та визнання) [13]. Феміністична зовнішня політика Швеції є найдавнішою та найповнішою: у 2014 році Міністр закордонних справ Швеції Маргот Вальстрем оголосила про впровадження першої у світі феміністичної зовнішньої політики. Ці зусилля тоді, за визнанням самої М. Вальстрем, були сприйняті суспільством та урядом з підозрою, оскільки мало хто вірив в успіх такої політики [2]. Разом з тим визначення ФЗП Швеції передбачає відданість гендерній рівності як центральній меті зовнішньої політики, а також зобов'язання застосовувати гендерну призму в усіх сферах роботи та діяльності [9].

Оригінальне формулювання феміністичної зовнішньої політики Швеції, наслідуюване іншими, ставить три фундаментальні питання про права (чи мають жінки та дівчата такі ж права, як чоловіки та хлопчики і відповідно йдеться про сприяння повному здійсненню всіма жінками та дівчатами прав людини та боротьбу з усіма формами насильства та дискримінації, які обмежують їх свободу дій), представництво (чи жінки представлені на всіх рівнях врядування, а відтак потрібно сприяння участі та впливу жінок на прийняття рішень на всіх рівнях і в усіх сферах, а також діалог з представницями жінок на всіх рівнях, у тому числі в громадянському суспільстві) та ресурси (чи використовуються достатні ресурси для усунення недоліків представництва жінок і дівчат, а відтак, слід працювати над тим, щоб ресурси були виділені для просування гендерної рівності та рівних можливостей для всіх жінок і дівчат користуватися правами людини) [8–9].

Шведський підхід є найбільш ретельним та поширюється на всі сфери зовнішньої політики та прагнення просувати гендерну рівність, не завдаючи шкоди зовнішньополітичним пріоритетам. Тематично йдеться про те, що ФЗП країни організована навколо дотримання прав людини, свободи від насильства, гарантування миру і безпеки жінок, участі і впливу у політичному житті, забезпечення економічних прав та розширення можливостей, сексуального та репродуктивного здоров'я та права. Отож, ФЗП Швеції охоплює три сфери: 1) зовнішньої політики та національної безпеки; 2) співпраці та розвитку; 3) торговельної політики та просування [2].

Швеція вводить в дію та звітує про свій прогрес у сфері реалізації ФЗП через багаторічні зобов'язання та щорічні плани дій, які надають більш детальну інформацію про те, як виконуються взяті зобов'язання [9]. У підсумку, наприклад, вказують, що яскравим проявом реалізації цієї стратегії як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях, є те, що Швеція у 2018 році увійшла до першої п'ятірки країн з найбільшою гендерною рівністю

в економічних можливостях та участі, успішності в освіті, охороні здоров'я та політичних можливостях на постійній основі [7].

Загалом вважають, що шведський підхід до ФЗП вважається всеосяжним, у тому сенсі, що він охоплює кілька сфер зовнішньої політики. Він також містить побутову складову. ФЗП Швеції загалом характеризується сильною інституціоналізацією, яка проявляється в різних організаційних одиницях і цілях. З іншого боку, канадський і французький підходи, наприклад, є вужчими та менш інституціоналізованими: перший стосується «феміністичного співробітництва в галузі розвитку», другий лише стосується «феміністської дипломатії» [13].

Як і Швеція, декілька років потому Канада ініціювала власну Політику міжнародної допомоги феміністкам, яка була покликана продовжити реалізацію принципу гендерної рівності на міжнародній арені. Канадійці заявляють про своє бачення феміністичної міжнародної допомоги як такої, яка «прагне викоринити бідність і побудувати більш мирний, більш інклюзивний і процвітаючий світ», і «Канада твердо вірить, що сприяння гендерній рівності та розширення можливостей жінок і дівчат є найефективнішим підходом для досягнення цієї мети» [9].

Після успішного досвіду Швеції із впровадження ФЗП, у червні 2017 року Канада започаткувала Політику міжнародної допомоги феміністкам (ПМДФ). Заява про це прозвучала під час першої каденції прем'єр-міністра Джастіна Трюдо. Проте у ПМДФ не було включено сфери оборони та торгівлі, а здебільшого окреслено прихильність Канади феміністичному підходу задля допомоги розвитку країн [5]. Веб-сторінка уряду Канади, присвячена ПМДФ, містить пункт, що описує феміністичну зовнішню політику Канади так: «Феміністська зовнішня політика, яка застосовує феміністичну лінзу до всіх аспектів канадської міжнародної участі, включаючи Політику міжнародної допомоги феміністкам, входить у Канадський національний план дій щодо жінок, миру та безпеки, Інклюзивний підхід Канади до торгівлі та Нову оборонну стратегію» [5].

ПМДФ включає шість пріоритетних напрямків: 1) гендерна рівність та розширення прав і можливостей жінок і дівчат; 2) «людська гідність», що є загальним терміном, який включає доступ до медичної допомоги, освіти, харчування та своєчасного надання гуманітарної допомоги; 3) «зростання, яке працює для всіх», зосереджуючись на розширенні економічних прав і можливостей жінок, розвитку підприємництва; 4) кліматичний аспект та його вплив на життя жінок та дівчат; 5) доступ жінок до управління; 6) жінки в контексті миру і безпеки. Для цілей моніторингу та оцінки Канади у цій сфері було досліджено ключові показники ефективності в кожній із шести сфер ПМДФ, та прийнято зобов'язання щорічно збирати дані та оприлюднювати їх [5]. Канада зобов'язується співпрацювати з жіночими правозахисними організаціями та залучати чоловіків і хлопців, а також дотримується таких принципів, як правозахисний, інклюзивний, стратегічний, трансформаційний, фактологічний і підзвітності.

У березні 2019 року Люксембург публічно зобов'язався розробити феміністичний підхід до зовнішньої політики відповідно до коаліційної угоди, сформованої між трьома членами правлячої коаліції [3]. У оголошенні міністра закордонних та європейських справ визначено феміністичну зовнішню політику як таку, яка визнає права жінок як права людини та систематично захищає права жінок і дівчат (з особливим посиленням на політику та економічні права та право на сексуальне самовизначення). У ньому також йдеться про посилення представництва та участі жінок у зовнішньополітичних і оборонних структурах, а також про реалізацію програми миру та безпеки для жінок [9]. Отож, політика Люксембургу передбачає те, що країна буде сприяти дипломатичному діалогу в Європі

та в усьому світі, зокрема: соціально-політичному представництву жінок; рівним можливостям жінок, зокрема в освіті, працевлаштуванні, соціальних службах, сфері здоров'я, права на землю та власність; захисту сексуального та репродуктивного права жінок; забезпеченню прав лесбійок, геїв, бісексуалів, транссексуалів та інтерсексуалів [3].

Франція 2018 року також оновила свою Міжнародну стратегію гендерної рівності (2018–2022 рр.), посиляючись на феміністичну зовнішню політику, а через рік у статті, написаній до Міжнародного жіночого дня 2019 року, явно проголошуючи феміністську зовнішню політику. Важливо відзначити, що ініційована феміністична зовнішня політика Франції, про яку говорилося на багатьох глобальних форумах, не була опублікована в жодному загальнодоступному нормативно-правовому акті [10]. Одним із найбільш наближених документів є Стратегія гендерної рівності, яка стосується лише французької зовнішньої допомоги. Метою стратегії є «підсилення дій Франції на користь гендерної рівності», яке мають здійснюватися через п'ять «сфер втручання»: 1. Подання прикладу, включаючи зобов'язання щодо збільшення кількості жінок на керівних посадах департаментів і послів, навчання з гендерних питань для всього персоналу та систематичне включення питань гендерної рівності в стратегії міністерств. 2. Посилення політичної підтримки гендерних питань, у тому числі включення гендерних питань у всі сфери міжнародного розвитку та зовнішньої політики. 3. Краще фінансування дій щодо рівності, включаючи зобов'язання щодо того, що 50% допомоги з розвитку буде спрямовано на проекти, які мають на меті зменшення гендерної нерівності. 4. Зробити дії щодо рівності більш помітними, включаючи вказівки для персоналу міністерств та агентств щодо використання та встановлення показників для вимірювання прогресу. 5. Підтримка громадянського суспільства та обмін результатами з метою розвитку дискусії та зворотного зв'язку між неурядовими організаціями, приватним сектором, дослідницькими установами та державними органами. Крім того, стратегія окреслює 5 тематичних пріоритетів для дій щодо рівності для жінок і дівчат: доступ до послуг (включаючи освіту); доступ до економічних ресурсів і гідної роботи; доступ до прав і правосуддя та захист від насильства; участь у форумах прийняття економічних, політичних і соціальних рішень; і рівноправну участь у гарантуванні миру та безпеки [9].

До публікації цього документу французька зовнішня політика не була чітко визначена як феміністична, хоча таке трактування було вжито тільки стосовно французького мандату на підтримку прав жінок та становлення феміністичного громадянського суспільства як способу захисту інтересів Франції на міжнародній арені [10]. Отож, Франція практикує феміністичну дипломатію шляхом відстоювання гендерної рівності на міжнародних форумах, а також надала значну увагу гендерній рівності, зокрема в рамках проведення у 2019 році форуму G7 [9].

У Великобританії у березні 2018 року Лейбористська партія прийняла програму феміністської політики міжнародного розвитку, яка пропонує змінити мету міжнародного розвитку, щоб зменшити бідність і нерівність. Така політика визначає 5 пріоритетів: 1. Більш справедлива глобальна економіка, включаючи дії щодо торгівлі, оподаткування та боргової політики Великобританії та підтримки країн, що розвиваються, щодо ухилення від сплати податків; пріоритетність людини над прибутком; реформа інститутів глобального економічного управління. 2. Глобальний рух за державні послуги, включаючи збільшення витрат на охорону здоров'я та освіту, інвестиції в дослідження сектору громадської охорони здоров'я. 3. Феміністичний підхід до розвитку, включаючи потроєння підтримки низових жіночих правозахисних організацій, впровадження гендерно-трансформаційних підходів, розширення феміністичних підходів до зовнішньої політики та торгівлі, боротьбу

з гендерним насильством, підтримку сексуального, репродуктивного здоров'я та права та захист жінок-правозахисниць. 4. Розбудова миру та запобігання конфліктам, включаючи збільшення гуманітарного фінансування. 5. Діяльність щодо кліматичної справедливості та екології, включаючи відмову від усіх проектів, пов'язаних з викопним паливом, інвестування у державну відновлювану енергетику, виконання зобов'язань Великої Британії за Паризькою угодою, вплив на багатосторонні корпорації для відмови від викопного палива та тестування альтернативних економічних моделей, таких як кругова економіка [9].

У 2020 році Мексика стала останньою країною, яка запровадила феміністичний підхід до зовнішньої політики (після оголошення про це у 2019 році), але першою на півдні світу, яка це зробила. Її політика базується на правах людини та передбачає застосування гендерної перспективи в усіх сферах діяльності. Політика Мексики базується на п'яти принципах: 1. Проведення всіх аспектів зовнішньої політики з метою просування гендерної рівності та феміністичного порядку денного. 2. Досягнення гендерного паритету на всіх рівнях персоналу МЗС. 3. Боротьба з усіма формами гендерного насильства, в тому числі в міністерстві. 4. Зробити рівність видимою. 5. Практика міжсекторального фемінізму, тобто підходу, який цінує не лише права жінок, але й інші перехресні соціальні, економічні питання та питання екологічної справедливості [9]. Крім того, Мексика у своїй політиці зобов'язується виходити за рамки покращення становища жінок і чітко спрямована на реалізацію прав ЛГБТ-людей і надання пріоритету питанням, таким як сексуальне та репродуктивне здоров'я та зміна клімату.

Для України поняття «феміністична зовнішня політика» є новим і маловідомим. Необхідність збільшення присутності жінок на дипломатичній службі, як в українському спеціалізованому середовищі, так і серед дипломатів, часто включається у концепцію феміністичної зовнішньої політики. Мало говориться про те, чи одночасно створюються умови для того, щоб жінки рухалися далі кар'єрними сходами, а також те, що гендерні питання мають пронизувати всі інші державні політики – соціальну, освітню, економічну тощо, – зазначає Дарія Гайдай, віце-керівник Офісу віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції [1]. Водночас завдання гендерного мейнстрімінгу в усіх сферах наразі є одним із найбільш актуальних, яке стоїть перед українською дипломатією – як у світлі необхідності продовження внутрішніх реформ, так і в контексті співпраці з міжнародними партнерами.

Окрім цього забезпечення гендерної рівності в секторах безпеки і оборони України є «одним із головних пріоритетних напрямів національної політики у сфері євроатлантичної інтеграції», відповідно до стандартів і рекомендацій НАТО [1]. Прогрес, якого Україна досягла у сфері гендерної рівності за останні роки, в тому числі в секторах безпеки та оборони, став одним із чітких аргументів на підтримку того факту, що ми є прогресивною демократією, яка може бути рівноправним партнером із західними демократіями. Україна завжди отримувала вигоду від досягнень у цій сфері. Йдеться не лише про збільшення кількості жінок у владі. Системні зміни важливі для забезпечення рівних прав і можливостей у всіх сферах.

Висновки. Дослідники називають ФЗП «подорожжю» – вона починається з декларації та просувається через практику, інституціоналізацію та впровадження. Цьому прогресу сприяє делікатний баланс між співпрацею і консультаціями з громадянським суспільством, а також тиском і адвокацією з боку цього суспільства [11]. Тож залучення фемінізму в зовнішню політику є складним завданням, яке обмежується та ускладнюється стійкістю патріархальних структур, різними соціальними та культурними контекстами та різноманітними феміністськими інтерпретаціями. Звичайно, сьогодні немає єдиного визначення

феміністичної зовнішньої політики, існує як багато спільного, та і чимало відмінного між різними політиками, які були прийняті у різних державах, зокрема щодо того, як кожна політика оформлена, якою є її мета та завдання, як вона реалізується та якою є звітність щодо її впровадження. Однак спільним у такій практиці є те, що вона має трансформувати статус-кво як щодо гендерних норм і ролей, так і щодо політичної практики. Тобто йдеться про реальні зміни у політичній практиці, коли уряди повинні не просто проголошувати політику фемінізму, а робити її такою. Отож, ФЗП кидає виклик традиційним способам мислення та політичним моделям, заохочує до переоцінки політичних пріоритетів та їх узгодженості та потенційно може сприяти політичним інноваціям [13].

Здебільшого феміністичні зовнішні політики країн стосуються як роботи відповідних агенцій, так і їх внутрішньої політики та практики. Не слід забувати й про громадянське суспільство, яке все більше мобілізується навколо концепції ФЗП та виступає за те, щоб їхні уряди запровадили ФЗП як стратегію просування зобов'язань щодо гендерної рівності. У Швеції, Франції, Канаді, США, Німеччині та Великій Британії створено робочі групи та коаліції громадянського суспільства, які зосереджені на ФЗП. Також було створено глобальну коаліцію прихильників для просування транснаціональних дій щодо прийняття ФЗП на національному та регіональному рівнях [11].

Усі феміністичні зовнішні політики держав розроблені з точки зору дотримання прав людини, вкорінених в універсальних принципах прав і гідності людини, і багато з них містять конкретні посилання на міжнародні зобов'язання та договори з прав людини. Загалом ці зобов'язання впроваджуються через загальні тематичні сфери, зокрема: запобігання насильству щодо жінок і дівчат, мир і безпека жінок, участь жінок у політичному житті, розширення економічних можливостей жінок і зміна клімату. Відтак, ключові положення ФЗП спрямовані на розширення зусиль щодо використання інструментів зовнішньої політики для просування інтересів жінок і маргіналізованих груп, а головню викриття порушень їх прав на національному та глобальному рівнях [12].

Питання феміністичної зовнішньої політики є актуальним для України сьогодні на двох рівнях: внутрішні процеси та взаємодія з міжнародними партнерами. Враховуючи сучасні світові тенденції та пріоритети, з якими стикається українська та світова дипломатія, **перспективними видаються дослідження** не лише прогендерних норм та феміністичних цілей, які декларуються, приймаються та практикуються у зовнішній політиці різних країн, а й проблем ініціювання та втілення української феміністичної зовнішньої політики, у рамках якої буде надаватись висока пріоритетність таким питанням, як захист прав людини, інклюзія, гендерна рівність, боротьба з сексуальним та гендернозумовленим насильством, захист маргінальних груп тощо.

Список використаної літератури

1. Гербер, Є., Шелест, Г. (2023). Чи готова Україна до феміністичної зовнішньої політики? *Українська призма*. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/sukr-final.pdf> (дата звернення: 21.09.2023).
2. A Feminist Government (2018). *Government of Sweden*. October 3. URL: <https://www.government.se/government-policy/a-feminist-government/> (дата звернення: 21.09.2023).
3. Accord de coalition 2018–2023 (2018). *Government of Luxembourg*. September 16, 2021, URL: <https://gouvernement.lu/en/publications/accord-coalition/2018-2023.html> (дата звернення: 21.09.2023).
4. Aggestam, Karin, True Jacqui (2020). Gendering Foreign Policy: A Comparative Framework for Analysis. *Foreign Policy Analysis*, 16: 143–162.

5. Canada's Feminist International Assistance Policy (2018). *Government of Canada*. URL: http://international.gc.ca/world-monde/issues_developmentenjeux_developpement/priorities-priorites/policy-politique.aspx?lang=eng (дата звернення: 21.09.2023).
6. Cheung, Jessica, Gürsel, Dilek, Kirchner, Marie Jelenka, Scheyer Victoria (2021). Practicing Feminist Foreign Policy in the Everyday: A Toolkit. *The Heinrich Böll Foundation*. URL: https://eu.boell.org/sites/default/files/2021-11/211112_WILPF_FFP_Toolkit.pdf (дата звернення: 21.09.2023).
7. Conceptualizing feminist foreign policy: notes for Mexico (2020). *Centro de Investigación Internacional*. URL: https://genderandsecurity.org/sites/default/files/CII_-_Conceptualizg_FFP_Notes_for_Mexico.pdf (дата звернення: 21.09.2023).
8. Feminist foreign policies: an introduction (2022). *In brief. UN Women*. URL: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-09/Brief-Feminist-foreign-policies-en.pdf> (дата звернення: 21.09.2023).
9. Feminist foreign policy in practice. Comparative analysis of country frameworks (2020). *Policy Brief. International Women's Development Agency (IWDA)*. URL: <https://iwda.org.au/assets/files/Comparative-analysis-of-feminist-foreign-policies.pdf> (дата звернення: 21.09.2023).
10. Five goals for fighting inequality (2018). *Government of France*. February 22. URL: <https://www.elysee.fr/en/g7> (дата звернення: 21.09.2023).
11. Gill-Atkinson, Liz, Ridge, Alice (2021). Trajectories towards feminist foreign policy. *International Women's Development Agency (IWDA)*. URL: https://iwda.org.au/assets/files/IWDA_FFPTrajectoriesReport_Web.pdf (дата звернення: 21.09.2023).
12. Ridge, Alice, Lambert, Caroline, Crawford, Joanne, Clement, Rachel, Thompson, Lyric, Gammage, Sarah, and Goetz Anne Marie (2019). Feminist Foreign Policy Key Principles & Accountability Mechanisms. *International Women's Development Agency (IWDA)*. URL: <https://iwda.org.au/assets/files/Feminist-Foreign-Policy-Discussion-Summary-IWDA-ICRW-NYU.pdf> (дата звернення: 21.09.2023).
13. Zilla, Claudia (2022). Feminist Foreign Policy: concepts, core components and controversies. *SWP Comment*. URL: https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2022C48_FeministForeignPolicy.pdf (дата звернення: 21.09.2023).

A FEMINIST FOREIGN POLICY: SPECIFIC FEATURES OF THE IMPLEMENTATION IN UKRAINE AND THE WORLD

Lesia Dorosh, Yulia Vaida

Lviv Polytechnic National University,

Institute of Humanitarian and Social Sciences

Department of Political Science and International Relations

St. Bandera str., 12, 79013, Lviv, Ukraine

The article analyzed the tendencies to promote gender equality and women's empowerment in foreign affairs, which are expressed in the formation and implementation of feminist foreign policy. It is emphasized that this is a transformation of foreign policy practice in favour of women and girls around the world, which has an impact on the country's diplomacy, defence and security cooperation, international aid, trade, climate security, immigration policy, etc. The author analyzes the experience of implementing feminist foreign policy and gender equality strategies in Sweden, Canada, France, Mexico, Luxembourg, and Ukraine. It is indicated that the declaration and adoption of feminist foreign policy in different countries is conditioned by five factors: individual political will and high-level leadership; governmental practices and values; domestic policy; relations between countries that are in close geographical proximity or share

the same values; and global norms and mechanisms that promote gender equality and women's rights. It is emphasized that today there is no single definition of feminist foreign policy, there are many similarities and many differences between different policies adopted in different countries, in particular, how each policy is designed, what are its goals and objectives, how it is implemented and what is the reporting on its implementation. It is argued that the concept of "feminist foreign policy" is new and little known in Ukraine. At the same time, given the current global trends and priorities faced by Ukrainian diplomacy, it is important to initiate and implement a Ukrainian feminist foreign policy, which will give high priority to such issues as human rights protection, inclusion, gender equality, combating sexual and gender-based violence, protection of marginalized groups, etc.

Key words: feminist foreign policy, gender equality, diplomatic service, Ukraine, reforms.